

Van-e orvosság „hübrisz” és magyar „áfium” ellen?

*Pallasz Athéné Akhilleusznak:
„...szelídülj hát, tedd a szavunkat.”
(Homérosz: Iliász, I. ének)*

A pesti polgár napról napra megtapasztalhatja, hogy mit is jelent a „hübrisz”, vagyis a hatalommal rendelkező ember mértéktelen és bűnös önhittsége, mely gond nélkül túteszi magát törvényes és morális korlátokon. Homérosz az *Iliász* első énekében Akhilleusz és Pallasz Athéné találkozásában erről a jelenségről ír.

Akhilleusz:

„Pajzstartó Zeusz lánya, miért jöttél ide ismét?
Tán, hogy dölyfét lásd Agamemnon Átreidésznak?
Ezt mondom neked, és hiszem, ez megy teljesedésbe:
feldühödött gőgjében még elveszti lelkét.”

(Pallasz Athéné nyugtató válasza: „...szelídülj hát, tedd a szavunkat.”)

61

Ezerkilencszázkilencvenhárom őszén előadást tartottam New Yorkban a New School hallgatóinak, amelyen néhány magyar érdeklődő is részt vett. Köztük volt Bruck Gábor is, aki hozzám lépve azt mondta, hogy négy szemközt szeretne beszélni velem. Másnap az 52. utcában lévő magyar konzulátus vendégszobájában találkoztunk, ahová belépve azzal kezdte mondandóját, hogy kijelentette: „Gábor, lazulj el, rossz hírem van, mindent rosszul csinálsz.”

Meglepődtem, de mivel Bruckot már sokan a figyelmembe ajánlották, a lehető „legszelídebb szavakat választva” felajánlottam neki, hogy legyen a következő választási küzdelmem budapesti kampányfőnöke, és így is történt. A beszélgetés során többek között azt javasolta, hogy kövessem figyelemmel, mi történik Keleten és Nyugaton a világ nagyvárosaiban. Ez volt az első jó tanács, amit kérés nélkül is szívesen teljesítettem.

Egy év sem múlt el, amikor 1994-ben Moszkvában fogadott Luzskov polgármester, aki korábban többször is járt Budapesten, és igen jó kapcsolat alakult ki közöttünk. Abban az időben a Megváltó Krisztus-székesegyház újjáépítése volt az ortodox hit reneszánszát élő orosz főváros legnagyobb beruházásainak egyike. Amikor kíséretében arra jártam, épp a kupolát díszítő méregdrága, az idegenvezető szerint aranyozott borítású lemezeket szerelték és illesztették. Megkérdeztem Luzskovtól, hogy mennyibe fog az újjáépített székesegyház kerülni. „Nem tudom, főpolgármester úr!” – válaszolta. „De mégis, hogyan fogják finanszírozni ezt a méregdrága projektet?” – faggatóztam tovább. „Ha elfogy a pénz, akkor majd hozunk” – válaszolta Moszkva első embere.

A székesegyházprojektnek tudomásom szerint nem volt hagyományos értelemben vett költségvetése, ami csak olyan rendszerekben lehetséges, ahol a fővárosok amolyan „államvárosok”, nincsenek európai értelemben vett önkormányzatai. Évekkel moszkvai látogatásomat követően az ugyancsak autokratikus berendezkedésű Üzbegisztánban Khíva aranykupolákkal ékesített mecseteit és boltíves medreszeit, Kazahsztánban pedig a Hazret szultánról elnevezett muzulmán mecsetet bejárva gyakorta hallottam hasonló válaszokat. (Ám a Közép-Ázsiába a moszkvai magyar követségről érkező magyar diplomata kísérőim a tudomásomra hozták, hogy vendéglátóimat nem illik a költségekről faggatnom, és a régióban szinte mindenütt az életükkel játszának az ilyen ügyekben oknyomozó, bátor újságírók. Ugyanez a helyzet Kína „államvárosaiban”, például Kaszgarban is, ahová, hiába kérelmeztük, nem engedtek be, hogy a valamikor ott kutató Stein Aurélnak, a magyar származású földrajztudósunknak emléktáblát állítsunk.)

A híradások és a karakter ismeretében – hisz hivatali feladataimból adódóan módom volt többször is tárgyalni vele – elképzelem, hogy a Puskás stadion építése vagy a karmelita kolostor átépítése kapcsán Orbán Viktor gyakorta hasonlóképp válaszolgatott, amikor a tízmilliárdos nagyságrendű költségtülpések fedezetéről kérdezték. „Majd hozunk!”, így épül az ízlése szerint lassan átalakuló főváros, amelynek nagy projektjei azt a meggyőződést tükrözik, hogy az államot megjeleníteni hivatott reprezentatív főváros magasabb rendű, mint a megörökölt és a főváros önkormányzatai által lassanként megújuló Budapest. Másképpen fogalmazva, Budapest metropolisz a „mérnöknek” – ahogyan közvetlen környezetében titulálják – túlságosan civil világváros.

Államváros?

Orbán pontosan tisztában van azzal, hogy a nemzeti jelképek eszköztárában az építészeti alkotások és a városépítészeti beavatkozások meghatározó szerepet játszanak. Az általa megálmodott „államváros” központjainak mindenekelőtt monumentális látványt kell nyújtaniuk. Ezeket a stadionokat, a múzeumi negyedet és a Várba költöztetett kormányzati épületeket úgy kell kialakítani, hogy az arra járó vagy csak a távolból rátekintő néző a nemzeti identitás ikonjait lássa bennük. Ezért kell a Puskás stadiont éjszakára is kivilágítani.

Ezért tartott igényt a Várban felújított Sándor-palotára már az első kormányzati ciklusa idején, majd arról lemaradva a karmelita kolostorra a második és harmadik ciklus alatt. Ennek a szemléletnek a jegyében épült meg a monumentális Puskás stadion és számos üresen kongó stadiontársa, miközben a city, Budapest belvárosa is a kormányzat emlékezetpolitikáját híven leképezve a „mérnök” ízlése szerint alakul át. Az új Kossuth tér és az átépített József Nádor tér a reprezentatív közterek lecsupaszításának rémisztő példái, melyeknek kő- és betonrengetegei minden irányból láthatóvá teszik a Parlament, a Kúria és a Pénzügyminisztérium monumentális építményeit.

Fák és zöld területek letarolva, ezeken a felújított köztereken csak a látvány számít. Mindeközben már több mint egy évtizede a főváros oligarchái vették birtokba a cityt, az V. kerületet. A zsákmányszerzők anyagi hatalma és étvágya szinte korlátlan, miközben politikai beágyazottságuk miatt érinthetetlenek.

A rezsim lényegéből következik, hogy ez a prominens üzletemberek alkotta klub azonos a vezér legközvetlenebb pártfogoltjainak körével. Nem csodálkoznék, ha ennek az üzleti klubnak a birtokába kerülnének a „kis átalakítás” után megüresedő középületek, például a Várba költöző belügy és a pénzügyek minisztériuma is. Persze mindehhez olyan közigazgatásra és a projektekért felelős vezetőkre van szükség, akik felügyelik, irányítják és megvalósítják a „petit travaux”-ot, Budapest „államvárossá” alakítási tervét.

A fővárosi fejlesztések terén nemrégiben teljhatalmat szerző „hídverő és diploma nélküli, autodidakta metróbuheráló” Gulyás–Fürjes–Vitézy-trió annak a miniszterelnöknek az álmait valósítja meg, aki korábban valószínűleg nem tudta, ki volt a „szajnai prefektus”, ám azt bizonyára igen, hogy a francia főváros sorsát szívében viselő megbízó, III. Napóleon császár teljes felhatalmazást adott az általa kinevezett bárónak, hogy Párizsból a „világmindenség fővárosát” csinálja meg. A magyar fővárosnak az a szerencséje, hogy neki nincs hasonló kvalitású prefektusa, és a várost valamennyire még védi az Európa Tanács önkormányzati chartája és az unió bizottságának szakapparátusa, valamint a nagyprojektekre hitelt nyújtó nemzetközi pénzintézetek elvitathatatlan szakértelme.

Orbán, aki már rég nem olvas, csak diktál, hogy más ne töltsen ezzel a veszedelmes elfoglaltsággal az időt, megfelelő befogadó ingatlan építését mellőzve költözteti ki a Várból a Széchényi könyvtárat, és „nem mondott le a Nemzeti Galéria elköltöztetéséről” sem. Az általam felállított diagnózis szerint a „hübrisz” a történelmi idő gyorsulásával azért tudott megfertőzni amúgy korábban törvénytisztelő és évtizedek óta a költségvetési korlátokat tiszteletben tartó köztisztviselőket (lásd Persányi Miklós és Baán László példáját), mert az ország Türrannosza elnéző volt az általuk gyakorolt, mértéket nem ismerő pazarlással szemben. Persze el sem kezdődhetett volna ennek az aránytévészítő szemléletnek az elburjánzása nélkül az egész budapesti petit travaux. Az elmúlt évtized felelőtlen kormányzati döntései arra mutatnak, hogy akárcsak III. Napóleon, Orbán is saját édes gyermekeként kezelte és kezeli mindmáig a petit travaux-t. Szent meggyőződése, hogy Nemeszisz, vagyis a bosszúálló sors nem sújthat le rá, hisz ő magát a démoszt képviseli, az örökké kételkedő és (többek között általa) „üres fecsegésre” kárhozottatott ellenzékkel szemben.

Ez az út ismerős modellhez vezetett. Az illiberalizmus a volt pártállam jól ismert ideológiájának megfelelően jár el. Orbán szerint a társadalmi szükségleteket csakis a központi kormányzat képes felmérni. Ennek a szovjetektől átvett és a szovjet típusú rezsimekben jól ismert és megszenvedett ideológiának a visszatérése alapozta meg a magyar „poliszok” mint kényelmetlen hatalmi pólusok általa majdnem tökélyre vitt kormányzati felügyeletét és mindenekelőtt a fővárosban – a bevett, európai minta helyett – a 19. századi „államvárosok” építési modelljének átvételét.

A különbség abból adódik, hogy Budapest nem csak egy város, nem ugyanolyan város, mint a többi. Ez nem csak a lélekszámban, a területnagyságban és egyéb mennyiségi mutatókban mutatkozik meg. Budapest főváros is, és ez minőségileg más és igen jelentős többletfunkciókkal jár együtt. Itt koncentráldik az ország úthálózata, az ország közigazgatása, Budapesten vannak a

vasútvonalak csomópontjai, itt a legmagasabb a diplomások aránya, a főváros elvitathatatlanul a legműveltebb magyar város. Ez a város egymaga termeli meg a magyar GDP közel negyven százalékát, és nemcsak a gazdaság egészének, de a K+F-szektornak is központja. Ezeknek a tényezőknek köszönhetően Budapest centrális geopolitikai helyzetben van. Ez az adottságnak tekinthető regionális pozíció a magyarázata annak, hogy a főváros évtizedeken át az UNESCO Világörökség Bizottságának a közép-európai központja volt. Az uniós csatlakozást megelőző évtizedben pedig fontos szerepet játszott az UCUE-ban, az európai fővárosok szövetségében. A magyar főváros 1996 óta tagja annak a Eurocitiesnek, az európai nagyvárosokat képviselő legbefolyásosabb városszervezetnek, amelynek a várospolitikai európai szintre emelése a feladata. Budapest természetesen ezekben a szervezetekben is független önkormányzatként jelent meg és szerzett rangot. Ezek közül a legfontosabbak a Eurocities szervezet legnagyobb taglétszámú, leginnovatívabb városait tömörítő Gazdaságfejlesztési Fórumának elnökségével együtt járó feladatok voltak. Ennek keretében számos alkalommal valamennyi európai nagyváros képviselőjében tárgyalhattam az Európai Bizottság képviselőivel a kohéziós politika legfontosabb kérdéseiről. Budapest bizottsági munkájának és ennek a képviselői tevékenységnek az egyik eredménye, hogy 2009-ben az Európai Unió a városi közlekedés prioritásai közé emelte az elővárosi közlekedés fejlesztésének kérdését. Utódom – aki nem beszél idegen nyelveken, és más főtisztviselők mellett a nemzetközi ügyosztályról is elbocsátotta az e területeken évtizedes rutinnal dolgozó szakembereket – ismeretek híján nem volt képes felmérni a főváros geopolitikai státuszában és szerepkörében rejlő lehetőségeket. Sőt, rosszabb a helyzet. Tarlós István felszámolta Budapest élénk nyugati nemzetközi kapcsolatait, és ezáltal az Orbán-kormány „keleti szél” politikájának kiszolgálójává alacsonyította a városdiplomáciát. Erről a főváros 2010 utáni testvérvárosi kapcsolatai és nemzetközi megállapodásai árulkodnak.

Ám épp ezáltal Karácsony Gergely főpolgármester számára számos lehetőség kínálkozik, hogy Budapest ismét fontos szerepet játsszon ezen a nemzetközi szinten. A rossz hírű Orbán-rezsimtől evidens módon különböző és az agglomerációjával szerves egységet alkotó nagy-Budapest fontos és szuverén módon politizáló kapuként szolgálhatna az újonnan csatlakozó nyugat-balkáni államok fővárosai felé. Budapest a hajdanvolt Duna-stratégia kezdeményezőjeként a Duna fővárosa és a Balkán kapuja lehetne. Mindezt az illiberális Orbán-rezsim ellenpontjaként és a V4-ek főpolgármesterei által létrehozott Szabad Városok Szövetsége alapítójaként és hangadójaként tehetné.

„Hic Rhodus, hic salta.” (Itt van Rodosz, itt táncolj, vagy köznapi nyelven: Most mutasd meg, mit tudsz.)

Az érem másik oldala: lehetőségeink és mulasztásaink

1990-ben rendíthetetlenül hittem abban, hogy a liberális demokrácia és az átlátható versenyszabályokon alapuló piacgazdaság, valamint a szegények rászorultsági alapon történő és szakszerűen intézményesített támogatása együttesen csakis jó irányba indíthatja el a magyar társadalomfejlődést. Ezt a naivnak bizonyuló reménykedést főpolgármesterként az Európai Önkör-

mányzati Charta rendelkezéseit átvevő magyar önkormányzati törvényben garantált autonómia mellett arra alapoztam, hogy a törvény megszületését követő első évben a központi államkasszába befizetett személyi jövedelemadó még teljes egészében visszakerült azokhoz a települési önkormányzatokhoz, így a fővároshoz is, amelyek illetékességi területén ezt az adónemet befizették. Azonban ezt az eredetileg százszázalékos visszatérítést, amelyből évente több százmilliárdnyi bevételhez jutottak a főváros önkormányzatai, a központi állami irányítás már az első ciklus második évében csökkentette. Először a felére, majd 35 százalékra és még tovább, mára már szinte nullára redukálva az önkormányzatoknak jutó arányt, ami persze teljes bizonytalanságot idézett elő az önkormányzati gazdálkodásban.

Hogyan tervezhet a több százmilliárdos költségvetéssel működő főváros ebben a helyzetben? Honnan tudhatnók, mennyit fordíthatunk többéves kivitelezést igénylő fejlesztésekre, mennyit napi feladataink ellátására? Tény, hogy 1990 óta ciklusról ciklusra egyre kiszámíthatatlanabb és egyre kedvezőtlenebb pénzügyi viszonyok között kellett működnünk. Ám ha meg akarjuk érteni, hogy miként működött ez a kitettség, érdemes a harmadik önkormányzati ciklusra fókuszálva visszatekinteni. (Ez azért is hasznos lehet, mert az akkor a főváros érdekérvényesítését eredményesen szolgáló protesztmegnyilvánulásaink és tárgyalási technikáink nemcsak eredményesek voltak, de megágyaztak az első Orbán-kormány 2002-es vereségének is, amikor Budapesten a 32 országgyűlési mandátumból 28-at az ellenzék szerzett meg, ami a javára döntötte el a vidéken vesztesre álló választást.)

Budapest első ostroma (1998–2002)

A '98. tavaszi elsőpró parlamenti győzelmük után ősszel a kormánypártok nem tudták megemészteni Budapesten elszenvedett vereségüket. Rögvest elindították a főváros elleni hadjáratot. Azonnal közölték, hogy nem támogatják a Nemzeti Színház felépítését az Erzsébet téren. Egy héttel a Nemzeti Színházról szóló döntés után Orbánék felmondták a 4-es metróról kötött szerződést. Az injuria ebben az esetben annyira nyilvánvaló volt, hogy ez a lépésük már engem is meglepett. A beruházások leállítása sokkolta Budapestet. Megszűnt a kiszámítható gazdálkodás lehetősége. Nap mint nap újabb támadások érték a várost. (Ismétlődik a történelem? – dg). Szinte minden héten megfosztottak minket valamitől. Minden beruházás, amihez a kormánynak bármi köze volt, megkérdőjeleződött. Híd, füstgáztisztító, személtlerakó, víztisztító. Minden kérdés kiéleződött: a BKV működtetéséhez való hozzájárulás, a budapesti önkormányzatok közötti forráselosztás stb. Hol ennek, hol annak a szaktárcának a képviselőjével tárgyaltunk – eredménytelenül. Mindenütt falakba ütköztünk, a hagyományos közigazgatási csatornák teljesen bedugultak. A minisztériumok egyszerűen nem válaszoltak a leveleinkre. Veszélybe került az intézményeink működése, ellehetetlenült a BKV, amely sokáig egy fillér kormányzati támogatást sem kapott.

Egy év múltán levélben kértem személyes találkozót a főváros és a kormány közötti vitás ügyek rendezése érdekében a miniszterelnöktől. Orbán Viktor válaszevele ezzel kezdődött. „Sajnálattal olvastam levelének első sorát, amely sze-

rint feltorlódtak a kormány és Budapest közös, ám megoldatlan ügyei.” A levélben a kormányfő meghívott az 1999. október 26-i kormányülésre, melyen külön napirendi pontban foglalkoznak a fővárossal. A miniszterelnöki hivatalból másnap történt kiszivárogtatásból az derült ki, hogy a kabinet már megoldottnak tartja az Erzsébet tér problémáját, a Nemzeti Színház helyén tátongó gödör sorsát és az is, hogy a kormány a 4-es metró ügyében nem kíván engedni, vagyis nem kívánja támogatni az új metróvonal megépítését. A kabinet szerint inkább a felszíni tömegközlekedést kellene fejleszteni. A semmi jót nem ígérő kiszivárogtatás ellenére én, a naiva jól ismert szerepét játszva, azt ismételtetem, hogy a fővárost kedvezően érintő megállapodásra számítok. „A főváros minden kérdésben hajlik az észszerű megegyezésre.” (Ismerős mondat? – dg)

Akkoriban úgy hírlett, hogy a miniszterek a kormányületek előtt felállva üdvözlik a terembe lépő miniszterelnököt, és ő foglal helyet először, megnyitva a kormányülést. Az új módi számos karikatúra és pesti vice témája volt. Nos, ezt nem tudom megerősíteni. Amikor jelen voltam, a miniszterek nem álltak fel. Viszont megdöbbenett, hogy nem ahhoz az asztalhoz ültettek le, ahol a miniszterek tanácskozása folyt. Korábban sokszor részt vettem kormányüléseken, és mindig a hosszú asztal végén, a miniszterelnökkel szemben volt számomra kijelölve egy szék. Onnan valamennyi hozzászóló minisztert jól láthattam és hallhattam. A külön asztalnak üzenete volt. Nem tekintettek egyenrangúnak. Ráadásul a nekem háttal ülőket alig hallottam.

66

Körülbelül tizenöt percben adtam elő konkrét javaslatomat. Semmilyen javaslatomra nem érkezett semmilyen reakció. A kabinet tagjai kizárólag az előre elkészített sajtóanyag fejezeteit ismertették. Az ülés szünetében odalépett hozzám Pokorni Zoltán, és roppant barátságosan a következőket mondta: „Talán személyesen kellene beszélned Viktorral. Ketten talán meg tudnátok állapodni.” „Azért jöttem – válaszoltam. – De úgy látszik, itt senki nem akar semmiféle érdemi tárgyalást, itt szerintem a sajtóközleményt is előre megírták.”

Ez perceken belül be is igazolódott. Készültünk a sajtótájékoztatóra, amelyre az egész magyar sajtót meghívták. Ekkora érdeklődést régen tapasztaltam. Stumpf István előretessékelt, hogy én lépjek ki elsőként a reflektorfénybe. Megálltam az ajtó mellett, és magam elé toltam azzal, hogy neki kell kezdenie. Ez volt a szerencsém. Előre megírt diadaljelentést olvasott fel arról, hogy a kormány mindent megtesz Budapestért. Ezt nem hallgattam végig, a Városházára invitáltam az újságírókat. Ily módon két homlokegyenest eltérő értékelés került nyilvánosságra, amiből mindenki megérthette, hogy nem volt sem előrelépés, sem elmozdulás, sem komoly tárgyalási szándék a kormány részéről, csupán politikai színjáték volt az egész.

A Városházán a következőket mondtam:

„Azt hiszem, mai beszámolómat Budapest polgárai régóta várják. Sajnos nincs jó hírem. Az elmúlt kilenc évben jó néhány kormányülésen részt vettem. De ilyenén, mint ahonnan most jövök, még soha. A kormányülésen nem volt írásos előterjesztés, nem volt tárgyalási menetrend, nem volt feladatterv és semmilyen dokumentum, aminek alapján döntéseket lehetne hozni. Volt viszont egy előre megírt sajtóközlemény, amely már az ülés megkezdése előtt

tudósított annak eredményéről. Ebben a papírban volt jó pár szám, amelynek többsége alapvetően hibás. Volt még egy táblázat is, amelyet csak olyasvalaki állíthatott össze, aki még önkormányzatot soha nem láthatott.” (Azt hiszem, hogy ma is le lehetne írni pontosan ugyanezt. – dg)

Néhány nap múlva a költségvetési vitában kiderült, hogy a kormány milyen halálosan komolyan gondolja Budapest kiszáraitását. Tizenhétmilliárd forintnyi volt az elvonás az előző évhez képest is. (Ismerős eljárás? – dg) Elkészítettük a szükségintézkedések bevezetésének forgatókönyvét, és széles körű kampányba kezdtem. Meghallgattam a volt pénzügyminisztereket, és a tanácsukat kértem. Értelmiségieket hívtam a Merlin Színházba, és felkértem őket, hogy Budapest díszpolgáraival együtt foglaljanak állást a mindnyájunkat érintő ügyben. Brüsszelben a régiók tanácsának ülésén is felvettem a magyarországi önkormányzatok problémáit.

Akkoriban sokan voltak, akik azt hihették, hogy kimondottan élveztem ezt az újabb kampányt. A legkevésbé sem volt így. Bár a fent említett sajtótájékoztatómon igyekeztem optimistának mutatkozni, egyáltalán nem voltam biztos abban, hogy ki tudjuk húzni a ciklus végéig. Tudtam, hogy a kormány képes csődbe juttatni a várost, ha minden rendelkezésére álló eszközét beveti. Lelkileg is megterhelt, elkésérített, hogy leállították a város fejlesztését, amit legfőbb feladatomnak tekintettem. Négy évet elvesztegettünk, és erre nem volt józan magyarázat.

A meghívásomra másfél száz értelmiségi, Budapest közéletének neves személyiségei jöttek el a Merlin Színházba. Megvitatták a kormány által benyújtott, a fővárost drasztikusan sújtó jövő évi költségvetés lehetséges következményeit. Bevezetőmben elmondtam, hogy akkor fosztják ki a várost, amikor a gazdaság épp jelentős fellendülést kezd mutatni, és Budapest polgárai, cégei, kis- és nagyvállalkozói már kétezermilliárd forintot meghaladó jövedelemadót fizetnek be az államkasszába. „Egy kormányfőtanácsadó minapi interjújában egyértelműen »a fővárosi elit értelmiségben« jelölte meg a mai kurzus ellenfelét. [...] Azt a független, alkotó értelmiséget akarják megtörni, amely az ország és Budapest igazi éltető erejét jelenti. (Csak nem ismerős a gyakorlat? – dg) Bűnbaknak pedig azokat akarják megtenni, akik a természetes szövetségesei: bennünket, szabadelvű, européer fővárosi politikusokat. Ezt a szerepet természetesen én nem vagyok hajlandó eljátszani. Ahhoz azonban, hogy elhárítsuk a közös bajt, a ti aktív segítségetekre is szükségem van. Segítsetek, hogy Budapest világvárosi pályán maradjon. Hogy holnap is ugyanolyan otthonos, izgalmas hely maradjon, mint ma.”

A jelenlévők jelentős része csatlakozott Budapest öt díszpolgárának – Fejtő Ferencnek, Faludy Györgynek, Kosáry Domokosnak, Mészöly Miklósnak és Szabó Istvánnak – a felhívásához:

„A főváros helyzete válságos, egy fejlődő világban hanyatlásra kell felkészülnie. Budapest azonban nem csak a fővárosiaké. Sorsa összefonódik az ország valamennyi polgárával, akiktől sokat kap, s akiknek sokat nyújt. Budapest a világorökség része; a külföldiek számára Magyarország fontos szimbóluma és vonzereje; s ma már az Európai Unióhoz vezető út kapuja is. Ha Budapest emelkedik, vele az ország is emelkedik, ha Budapest süllyed, vele süllyed az

ország. Az államalapítás ezredik évében azt szeretnénk, ha Budapest biztos lehetne abban, hogy jövőjét, miként az ország egészét, a méltányosság, az értelmes belátás, a jogállamiság elvei határozzák meg. Azt szeretnénk, ha olyan megegyezés formálódna ki a kormányzat és a főváros között, amely magunk és utódaink érdekében is eloszlatja a jövőért érzett aggodalmunkat, s amely a közös érdekek józan belátására, a kölcsönös megértésére épít.”

Néhány nappal később négy különböző pártállású egykori pénzügyminiszterrel, Békesi Lászlóval, Bokros Lajossal, Szabó Ivánnal és Kupa Mihállyal találkoztam a Remíz étteremben. Óva intettek engem az egyszeri megtakarítások felélésétől. Ha ebből akarnánk pótolni a fővárostól elvont összeget, másfél-két év alatt felélnénk a több generációnak épülő kulcsfontosságú beruházások árát. Két év után pedig ugyanott állnánk, pénz nélkül, de annak tudatában, hogy aláírtuk a fővárosi közlekedés halálos ítéletét. A pénzügyminiszterek azt tanácsolták, hogy amennyire lehetséges, folytassuk a fejlesztéseket, azok leállítása vagy a helyi adók lényeges emelése helyett inkább a működési kiadásokat csökkentsük szigorú takarékosági intézkedésekkel. Ezt tettük. 1998 és 2002 között a közművek korábbi privatizációja révén a főváros jelentős tartalékokat halmozott fel, amelyek lehetővé tették többek között a 4-es metró felszíni előkészítéseként a Gellért tér és a Bartók Béla út felújítását.

(Idekívánkozik egy hosszabb zárójeles megjegyzés. Ne feledjük, hogy annak idején a 4-es metró a főváros az Európai Unió és az Európai Beruházási Bank segítségével a kormánnyal dacolva építette, és hiába bizonygatják az ellenkezőjét, ezzel az új vonallal teljesen megújítva átalakította a főváros közösségi közlekedését.

68

Orbán Viktor négy éven át blokkolta, majd utódom még frakcióvezetői minőségében négy éven át csak akadályozta az M4-et. A beruházás javarészt a 2002 utáni kormányok alatt történt, amelyek támogatták az építkezést, még ha „félszívvel” is, és az eredeti tervekkel szemben az állami támogatást uniós pénzzel váltották ki, de legalább az új vonalra költötték a főváros által kilobbizott uniós forrásokat.

2010-ben a kész alagút és a szerkezetkész megállók láttán komolyan felmerült bennem a kérdés, hogy vajon befejezik-e. Végül helyesen úgy döntöttek, hogy befejezik. Nagy kő esett le a szívemről. Attól tartottam, hogy akár abba is hagyhatják. Az átadás óta zavarban vannak, sokáig még a ráhordó buszjáratokat is eltérítették, nehogy az új metró „hozza a tervezett és kívánatos utasforgalmat”. Mára már hozza! Szinte minden napszakban tömött szerelvények futnak a vonalon.)

De itt kell megemlítenem a rákospalotai füstgázmosó és égetőmű teljes rekonstrukcióját és a pusztazámori szemétkerakó megvalósítását is. Amúgy bizonyára hibát hibára halmozva, ám arra törekedtem, hogy a főváros kulturális élete is diverzifikálódjon és gazdagodjon. A Fesztiválzenekar Budapesti Fesztiválzenekar lett, a zenészek bérét hosszú időn át a főváros fizette. A Trafó megnyitása, a Szigetnek ingyenesen biztosított területhasználat és a Sziámiéknak az első években a fővárosi költségvetésből nyújtott pénzügyi támogatás, a Fővárosi Levéltár megépítése kizárólag a budapesti adófizetők befizetéseiből, a Központi Szabó Ervin Könyvtár bővítése és átépítése mind

ezt a célt szolgálták. Az utóbbi minden látogatórekordot megdöntött, napon-ta három-négyezer olvasója van, és volt már olyan nap, amikor ötezer fölött volt a látogatók száma. (Mivel gyakorta a könyvtár Budapest-gyűjteményében olvasok és írok, örömmel tölt el, hogy vizsgaidőszakban szinte csak a lépcsőkön van szabad hely. Ezek a példák arról is szólnak, hogy a főváros kevés forrásból és viszonylag rövid távon is felmutathat sikereket, ha vezetése világos prioritások szerint működve védelmezi kulturális intézményeit: a fővárosi színházak feletti felügyelet ebből a szempontból meghatározóan fontos kérdés!)

Amúgy a kiszáritás politikája egészen az Orbán-kormány bukásáig folytatódott, miközben roppant aggasztó volt, hogy Budapest tartalékai a ciklus végére kiapadhatnak. Ebben a helyzetben óriási kockázatot vállaltunk: beáraztuk az Orbán-kormány vereségét. Folytattuk az 4-es metróhoz szükséges felszíni beruházásokat, makacsul kitartottunk a megkezdett fejlesztések befejezése mellett, számítva arra, hogy a kormányváltás után az új kormány pótolja mindazt, amit Orbánék elvettek tőlünk. Világos volt, hogy ha a kormány mégsem bukik meg, akkor számunkra nincs folytatás. Arról győzködtük a mögötünk álló koalíció mértékadó politikusait, akiket megbeszélésre invitáltam a Városházára, hogy ha nem pörgetjük fel a beruházásainkat, ha nem tudunk eredményt felmutatni, akkor így is, úgy is bukni fogunk. Előre menekültünk, mert úgy láttuk, hogy Budapest lesz a kormány megbuktatásának kulcsa. Szinte vallásos hittel bíztunk abban, hogy kezünkben van a 2001 őszén még igen kedvezőtlennek látszó választási eredmény megfordításának a lehetősége. A számításunk bejött. Végül is az ellenzéki vezetésű városok és Budapest buktatták meg Orbánt.

Budapest második ostroma (2010–)

Októberben lesz tíz éve annak, hogy főpolgármesterként utoljára jártam a Városházán. Korai lenne ezt az új korszakot részleteiben értékelni. A görög mondás szerint Minerva baglya csak az éj leszálltával kezdi meg reptét, vagyis objektív értékelésre csak évek múlva lesz mód, hisz még csak az új ciklus hajnalán járunk, ám az máris kiderült, hogy bár alapvetően megváltoztak az erőviszonyok, a történelem ismétlődni látszik.

Orbán 2002 óta látványosan megerősödött és rutint is szerzett, ám működését állandóan megkísérti a gyors bukás esélye. A tavaly őszi önkormányzati választáson hetven városban, köztük Budapesten elszenvedett veresége arra mutat, hogy ismétlődő kétharmados parlamenti többsége ellenére váltig a teljes összeomlás réme fenyegeti. Sokakkal együtt Tölgyessy Péter is úgy értékeli, hogy „rendszerének legcsekélyebb megingása is olyan lejtőre taszíthatja, ahonnan már nem képes visszakapaszkodni. Ezért állandóan szűkíteni szükséges a felülről még nem ellenőrzött közéleti terek szabadságát. Örökös kampányaival folyvást mozgásban kell tartania a maga táborát. Csakhogy ezzel a Fidesz-hatalom logikája nem ad elégséges mozgásteret az autonóm kezdeményezéseknek. Ezek egyre biztosabban csupán a rendszer ellenében tudják elképzelni kívánatos jövőjüket.” (Tölgyessy Péter: *Hegymenet. Társadalmi és politikai kihívások Magyarországon*)

Ám óriási különbség a korábbi helyzettel szemben, hogy Orbán posztkommunista autokráciájában az uralkodó elit oligarchái és mánásai mindent egyetlen lapra tesznek fel. (A bukásukkal ugyanis nemcsak a politikai befolyásukat, hanem a szabadságukat is elveszíthetik.)

A kötélhúzás nem most kezdődött

Ha meg kívánjuk érteni, hogy mi is történt az elmúlt három évtizedben Budapesten, akkor nemcsak az Orbán-rezsim négy ciklusának centralizációs törekvéseivel kell foglalkoznunk, de elemeznünk kell azt is, hogy az európai önkormányzati törvényben foglalt alapelvekre építő, a politikai centrumtól balra álló, liberális-baloldali ideológiát valló, ma már kerek évtizede ellenzékben lévő tábor mit ért el, és hány lehetőséget mulasztott ebben a '90 és 2010 között – saját tapasztalataim szerint – nem a súlyának megfelelően kezelt és sokak által lenézett, másodrendűnek tekintett ágazatban. Öt kormányzati cikluson át ennek az őszinte szembenézésnek a hiánya is hozzájárulhatott ahhoz, hogy önkormányzati kérdésekben ily súlyos károk okozhattak az alapvetően eltérő megközelítésből kiinduló konzervatív-jobboldali és szélsőjobboldali tábor törekvései.

A konzervatív jobboldalnak van egy be nem vallott víziója az önkormányzatok fölé rendelt közigazgatásról, mely szerint a főhatalom a mindenható államé, amely az önkormányzatiság tartalmi elemeinek felszámolásával nemcsak kormányozni, hanem uralni is képes a helyi ügyeket. A jobboldali tábor tagadja a szubszidiaritás elvét (mely szerint minden kérdésnek ott kell eldőlnie, ahol a legtöbb információval rendelkeznek róla). Ám ezt a meggyőződését nem meri vagy érthető okokból nem akarja nyíltan hirdetni, mert nem kíván újabb frontot nyitni a fékek és ellensúlyok rendszerének nyílt rombolásával. Ehelyett lassú előrenyomulása során a 2010-ig működő rendszer fogyatékoságait használja ki. A centralizáció mögé bújva alamuszi módon, sosem nyílt sisakkal rombolva számolja fel a „poliszt”, a független helyhatóságot. Ebben segítségére volt és van ma is az eltúlzott, szélsőségesnek mondható decentralizáció, valamint a gyenge, alig létező középszint éppen úgy, mint az önkormányzatok érdekképviseleteinek sokfélesége és politikai megosztottsága. Ezen strukturális sajátosságok és a pénzügyi függetlenség hiánya miatt igen sérülékeny az 1990-ben létrehozott önkormányzati rendszer. Az akkor megalakult 3200 települési önkormányzat többsége saját forrásaiból még a működéséhez szükséges feltételeket sem tudja előteremteni, ezért teljes mértékben államfüggő. „Önhibáján kívül” nem is nevezhető valódi önkormányzatnak. Az akkor alaposan elfuserált rendszerből teljesen hiányzik a legfontosabb elem: a „pénzügyi alkotmányosság”. Ennek hiányát nem lehet az Orbán-rezsimre fogni. A rendszerváltás utáni bal- és jobboldali kormányok, pártállástól függetlenül, lényegében minden rendelkezésükre álló eszközzel megakadályozták egy autonóm, kiszámítható módon működő rendszer létrejöttét. Ehelyett az önkormányzatoknak – a „húzd meg, ereszd meg” játszma keretében – a túlélésért kellett küzdeniük. Ennek során az igazi kérdés mindig is az volt, hogy kié lesz helyben a főhatalom a fiskális kormányzat centralizáló és forráselvonó törekvéseivel szemben, és persze

minden alkalommal a polgárok által helyben választott testületek és polgármestereik maradtak alul.

Nem tagadható a 2010 előtt regnáló kormányzatok felelőssége abban sem, hogy a főváros és az egyre bővülő és egyre nagyobb gazdasági erőforrásokat felhalmozó agglomeráció városai között (és részben fölējük rendelve) a valódi regionális együttműködésnek ma sincs hatékony szervezete (Budaörs, Vác, Szentendre, Érd, Budakeszi, Gyömörő és még több mint félszáz település tartozik ebbe a körbe). A közelgő klímaválság idején ennek a hiányosságnak súlyos következményei lesznek, és ez megoldhatatlanná teszi a „zöld alternatíva” sikeres megvalósítását. Hisz erős, a hosszú távú feladatokra forrásokat allokálni képes regionális önkormányzat nélkül nem lehet megvédeni a főváros körüli zöld gyűrűt, megoldani a Duna alatti kavicsmederben tárolt vízbázisok védelmét és az egész központi régióban fenntarthatóvá tenni a tömegközlekedést. Az agglomeráció városaival és községeivel együttműködve sürgősen pótolni kell(ene) az elmúlt évtized közös mulasztásait.

A városvezetésnek már rég fel kellett volna vetnie a Galvani úti híddal szembeállítva az újabb Duna-híd tervei által okozott problémahalmazt, és az új városvezetésnek az Albertfalvai híd megépítésének elsődlegessége mellett kellene érvelnie. Valójában mindegyik híd fontos, ám – a közlekedési szakemberek szerint már jelenleg is sűrűn lakott városrészek (Albertfalva, Csepel, Pesterzsébet) összekapcsolását szolgáló – Albertfalvai megépítése prioritást élvez a hivatalosan a rozsdazónák feltárását célzó, valójában azonban az „el nem engedett olimpiai terveket kiszolgáló” Galvani híddal szemben.

Az elmúlt időszakban rá kellett volna világítani, hogy az 5-ös metró terve „a kalapból előrángatott nyuszi”, hisz tudomásom szerint nem készült naprakész utasszámlálás és ezen alapuló megvalósíthatósági tanulmány, amely összehasonlította volna az 5-ös metró építésének előnyeit a 4-es metró korábban tervezett és törvénybe is foglalt meghosszabbításával. És mindez nem tekinthető véletlennek vagy szimpla mulasztásnak. Szembe kell nézni azzal, hogy hosszabb távon az ország szívében, e stratégiai fontosságú központi régióban, a kormányzat sokkal előnyösebb pozícióban van, mint a főváros. Elővárosi vasutat építhet, az állami tulajdonban lévő birtokokon erdőket telepíthet, és legalábbis előkészítheti egy olyan közlekedési hálózat kiépítését, amely a meglévő hálózatok összekapcsolásával jelentősen javítja három és fél millió ember életminőségét.

Budapest még sincs reménytelen, eleve vesztes pozícióban. Előnyére szolgál, hogy a „hübrisz” veszedelmes betegsége és az azt kormányzati körben terjesztő „áfium” 2010 óta csak súlyosan aránytévészto stadionépítésekben, a zöld területek rombolásában és a kormányzati székhely Várba telepítésében merült ki. Orbán valószínűleg nem tudja, miként valósult meg a grand travaux, nem ismeri azokat a törekvéseket, amelyek Európa nyugati felén Párizsból és Brüsszelsből sikerrel teremtettek államvárosokat, és eddig nem mert vagy nem volt képes a fővárosban – egy valóban hatékonynak nevezhető – közmunkatanácsot létrehozni. Az erre a nagy múltú szervezetre hajazó Fővárosi Közfejlesztések Tanácsa szerencsés módon igen későn jött létre, és ma még nem rendelkezik/rendelkezhet felkészült apparátussal sem.

A teljesen koncepciótlan és a kormányfőnek ellentmondani soha nem merészelő, neki mindvégig totálisan alárendelt utódommal szemben korábban a „mérnök” miniszterelnöknek könnyű dolga lett volna, de akkor, 2019 ősze előtt még csak a kötelező kúrokot futva, nem figyelt eléggé a fővárosra. A „hübrisz” elhomályosította az ítélőképességét, és az „áfiuntól” elvakítva nem látta előre egy választási fiaskó lehetőségét.

A fővárosnak nem származnak hátrányai abból, hogy kormányzati szinten ma még hiányoznak azok a feltételek, amelyek tényleges megvalósításán keresztül Orbán a szélesebb közönségnek is demonstrálni képes az általa képviselt főhatalom fővárosi dominanciáját. Ugyanis regionális szintű infrastruktúrát, közlekedési és közműhálózatot kizárólag időigényes, alapos előmunkálatokra alapozva lehet tervezni és fejleszteni. A kötelező pályázati rendszer miatt ez az autokratikus berendezkedés keretei között is hosszadalmas folyamat. Ha pedig megsértik az idevonatkozó uniós jogszabályokban is rögzített követelményeket, akkor megismétlődhetnek a 3-as metró orosz szerelvényei felújításnak hazudott beszerzése kapcsán előállt és máig kezelhetetlennek látszó anomáliák.

Nem véletlen, hogy ezzel az általuk is jól ismert eljárásrenddel szembemelve a Gulyás–Fűrjes–Vitézy-trió a bejelentések verbális szintjén, vagyis jó nagyokat mondván és a kötelező körök lefutását mellőzve járt el. Számomra úgy tűnik, arra kaphattak utasítást, hogy mindenképpen „előzzék ki a fővárost”. Csakhogy a most bejelentett projektek megvalósítási ideje átnyúlik a ciklusokon, minimum tíz-tizenöt évvel számolhatunk. Addig a Gulyás–Vitézy–Fűrjes-trió csak a politikai marketing eszközeire van utalva. Ebből az következik, hogy Budapest főútvonalain hamarosan óriásplakátok fogják hirdetni, hogy a kormány belekezdett Budapest építésébe, rövidesen tanúi leszünk az első kápvágásoknak, dübörögni fog az 5-ös metró kampánya, a postaládáink megtelnek látványtervekkel. (Ha Demszkynek sikerült 1998 és 2002 között a sokkal rövidebb és egyszerűbb pályán haladó 4-es metróval maga mellé állítania a közvéleményt, miért ne sikerülhetne „Viktor segítségével” az elővárosi vasúttal nekünk is, biztatgathatja őket Habony Árpád. „Ebben a három fiúban dühöng az adrenalin”, konstatálhatja elégedetten a PR-guru.)

A főváros pedig pénz, paripa és média híján csak a kritika fegyvereit veheti elő, mert a „trió” réges-rég magához vette a „fegyverek kritikájához” szükséges forrásokat. Megkésve bár, hisz 2022-ig nyilvánvalóan lehetetlen bármit megvalósítani, ám most, amikor Orbán a famulusaival látványosan belefogott Budapest „építésébe”, és hadrendbe állította legvitézesebb katonáit, ezt csak azért tehette, mert úgy érzi, hogy „övé az ország, a hatalom és a dicsőség”.

Amúgy eddigi fővárosi beavatkozásait figyelve nekem úgy tűnik, hogy nagy szerencsénkre valószínűleg nem tudta, hogy miben állt a grand travaux. Nem volt tisztában azzal sem, hogy milyen tervei voltak Alfred Speernek, aki Hitlerrel együtt akarta megvalósítani Germániát, mint a birodalom fővárosát, és persze arról sem hallott, hogy Sztálin kedvenc főépítészeként Borisz Iofán mily grandiózus tervekkel nyert a Szovjetek Palotája-pályázaton. Ezért a „mérnök” miniszterelnök csak bele-belekapott Budapest városi szövetébe, ám még nem történt jóvátehetetlen léptékváltás. Ennek okai mélyebb elemzést igényelnek,

de annyi megállapítható, hogy a „hübrisszel” megfertőzött muzeológusok Liget-rombolása szorosán összefügghet a „mérnök” azon álmával, hogy a főhatalmat jelképező belügyek és pénzügyek minisztériumait a budai Várba, vagyis a Miniszterelnöki Hivatal közelébe telepítse. A munkálatok már előrehaladott állapotban vannak, és csak a Vár befogadóképessége korlátozza őket. Ennek a kultúraellenes merényletnek a végrehajtásához szüksége lenne a Széchényi könyvtár kiürített épülete mellett a Nemzet Galériára, sőt a Budapesti Történeti Múzeumra is, és ezért fáj neki, hogy a Galéria kitelepítésének hagymázás terve egyelőre kútba esni látszik.

Ám az időfaktor Karácsony Gergelynek kedvez. A következő parlamenti választásig, nyilvánvalóan egyenlőtlen küzdelemben helytállva, mintegy huszonnégy hónapon át kell neki politikai alternatívát felmutatnia egy olyan, alapvetően őt támogató budapesti közegben, amely másként gondolkodik és viselkedik, mint a magyar társadalom egésze. Budapesten nem várnak tőle csodákat, csak azt a törekvést akarják nap mint nap látni és hallani, hogy figyelnek rájuk, hogy az új csapat értük dolgozik, hogy nem a pártpolitika, hanem a fenntartható városfejlesztés céljai dominálnak Budapesten. Ezt jól érzékelve, Karácsony már indulásakor stílust váltott. Ez már az első olyan kormányülés előtt is, amelyre meghívták, nyilvánvaló volt, de még inkább érzékelhetővé vált az azt követő sajtótájékoztatón. Orbán a főpolgármester valamennyi kérését negligálta vagy visszautasította, ám a főpolgármester mégis mosolygósan távozott az ülésről.

Annak ellenére tette ezt, hogy kerek percc elutasították az új fővárosi törvény megalkotására vonatkozó javaslatát, nem tárgyalták meg részleteiben a fővárosi tömegközlekedés egyharmados arányban történő finanszírozását, és nem adtak érdemi választ a helyi iparűzési adó helyben maradó részének szabad felhasználására vonatkozó indítványára sem. Ám a főpolgármester ekkor is és legutóbb, a Szabad Tér Színház igazgatói pályázata körül kiprovokált affér idején is mosolyogva válaszolt az újságírói kérdésekre. Szüksége is lesz erre a bizakodó, mindent túlélő optimizmusra, mert mára már nyilvánvaló, hogy gazdasági hullámvölgyre és a főváros önkormányzatának működését is ellehetetlenítő 2008-as válsághoz remélhetőleg nem mérhető, ám elkerülhetetlennek látszó krízisre kell felkészülni, többek között az USA és Kína közötti vámháború, a Brexit, a koronavírus okozta pánik és az uniós források elapadása okán. Ebben a helyzetben nyilvánvalóan újra kell gondolni Budapest hosszú távú fejlesztési terveit és a következő négy év beruházásait. Kötelező feladvány a nemzetközi szövetségek és pénzügyi szervezetek megkeresése és a velük korábbi sikeres projektekből kialakult kapcsolati háló erősítése.

És persze az sem volna rossz, ha Bruck Gábor és Nyáry Krisztián, aki több mint egy évtizeden át a főváros sajtóirodáját vezette, esetleg Atkari János társaságában az *Iliász* idézett sorát felidézve, a „legszelídebb szavakat választva” segítenének neki. Ahogy Akhilleuszt támogatandó, Trója falai előtt megjelenve, Pallasz Athéné tette.